

Fekete J. József

Csillagfény és homály közt

Bálint Péter: Csillagfény és homály közt

Új szóhasználat kialakulását is jelezheti a fénynek és árnyéknak, a megvilágítottságnak és a takarásban hagyásnak, a fényviszonyok fontosságának a nyomatékosítása az irodalomkritikusok beszédmódjában. Elek Tibor két kritikakötetének is címébe emelte a világosságot és annak hiányát (*Fényben és árnyékban*, 2004; *Árnyékban és fényben*, 2007), Bálint Péter pedig ugyancsak kötetének címében utalt a megvilágítási körülményekre, de ő szűkebb tartományt jelölt ki a csillagfény és a homály közt. Elek Tibor esetében a megvilágítottság két, egymástól élesen elkülönülő fokát jelző jelenség megnevezése voltaképpen a centrum és a periféria meghatározásának helyettesítése. Központról és határvidékről beszél ugyanis akkor is, ha az irodalmi siker természetrajzát boncolja, akkor is, ha a magyar irodalom határokkal és különböző törekvések által tagolt egybetartozásáról gondolkodik. A frankofón Bálint Péter esetében, korábbi műveiből nyert tapasztalásom nyomán, eleve más indítást érzek a tompított fényviszonyok jelentőségének kiemelése mögött. Arra gondolok, hogy Bálint Péter olvasta Marguerite Duras vallomását, miszerint „*Strandon vagy parkban ritkán olvasok. Nem lehet kettős világosságnál olvasni, a napvilágnál és a könyvből áradó fényben. Villanyfénynél kell olvasni, úgy, hogy a szoba homályban maradjon, és csak a könyvoldal derül fel.*” Duras pedig bizonyára olvasta Proustot, aki meg ekképpen vallott: „*Az igazi könyvek nem fényes napvilágból és baráti beszélgetésből, hanem félhomályból és csendből születnek.*” Ezek mellett azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy maga a fény jelensége a valami módon gerjesztett atomok magasabb energiaszintre kerülésének folyamánya, így a könyv címébe ez a felülemelkedés is beleérthető: az írás és olvasás a köznapinál emelkedettebb állapotot kíván és feltételez, voltaképpen az ünnep jelentéskörébe tartozó tevékenységnek számítanak.

Meggyőződésem, hogy Bálint Péter olyan kontemplatív irodalomolvasó, aki a csillagfényben és a csendben fogant gondolatai nyomán építi tanulmányait, esszéit, kritikáit, illetve regényeit, amelyeket itt viszont nem említek, hiszen a tanulmánykötetről illene beszélnem. Jól kamatoztatható módon idevonhatnám a regényeket is, amelyek egyértelművé teszik, hogy a szerző számára a műalkotásban mennyire fontos a személyesség hangsúlyozása, az írói megszólalás egyéni tétje, de nem lesz szükség semmiféle ravasz trükkre, a *Csillagfény és homály közt* tanulmányai jöszerevel a személyesség, a közösségbe illeszkedés, az idegenként kívül maradás vagy kirekesztettség témakörét helyezik középpontba, ennél fogva úgy olvashatom őket, mint bármely Bálint Péter-regényt, hiszen ezek az elméleti dolgozatai ugyanúgy magukban hordozzák az adottságok és lehetőségek határait fürkésző „*kacérkodást*”, az „*elemi kíváncsiság, tájékozódási ösztön és megmérettetési vágy*” gesztusában tárgyiasuló „*próbatételt*”, mint elbeszélő prózája. Ennek következtében Bálint Péternél mindig bizonytalan, hogy mi minnek az előzménye: a szépirodalmi alkotás a tanulmányé, vagy netán fordítva. Az viszont bizonyos, hogy szerzői attitűdje folytonos felkészülésként fogalmazható meg, ami eleve a naplóról sajátos magatartása. A levél és a napló az életmű szerves része, állítja Bálint Péter, „*ezért megcsonkítani vagy a közlő kénye-kedve szerint mazsolázni belőle éppoly szentségtörés, mint a versből, a szerző halála után kicenzúrázni egyetlen szót is, vagyis teljes terjedelmében kell közölni, akár már az érintett felek életében...*”¹ – írja, nyomatékosítván így a napló- és levélíró, egyáltalán az író felelősségét, amit mindeneke előtt ő maga is vállal gondolatai nyilvánosság elé tárásával. Írásaiban a személyesség és a személyes érintettség közvetlenül jelenik meg, alkotótársakhoz köthetően, például Kiss Tamás és Somlyó György, Szentkuthy Miklós és Kass János esetében, de ugyanilyen bensőséges kapcsolat generálta a Csokonai rolléjában eljátszott regényt², aminek „*mellékkönyvét*” olvashatjuk a tanulmánykötetben, ugyanakkor az is kétségtelen, hogy az

1 Egy barátság története levelekben (emlékeim Somlyó Györgyről). In. *Csillagfény és homály közt*, 120.

2 „*Végbúcsúmat tiszta szívvel fogadjátok*”, 2007.

elemzések tárgyául tett művek – nemcsak szépirodalmi alkotások, hanem szobrok, fotók, filmek, festmények, grafikák, meseillusztrációk – iránt is ugyanezzel a kebelre ölelő személyességgel viszonyul³. Azt teszi, amiben örömet leli. A műalkotást megértő intellektus kívánatos magatartása, hogy örömet lelje a befogadásban, s ezt a magatartást Somlyó György (és mások) nyomán Bálint Péter tökéletesen magáévá tette. Olvas, s amit örömmel olvas – ezt most értsd nyájas olvasó: könyvként olvassa a világot –, arról naplót vezet, tekintet nélkül arra, hogy amit itt most naplónak nevezünk, az konfesszió, regény, tanulmány vagy disszertáció: azonos súlyban van benne az elemzett és az elemző.

A napló valami módon mindig a műre készülődést szolgálja, a naplóírás a mesterség gyakorlása, a nyelvi igényesség pallérozása, a gondolati tisztaság színvonalas leképzése, még akkor is, ha a naplóíró nem számol majdani olvasójával. Viszont magát írja, önnön sorsát, ami a naplóírás személyes tétjévé válik. Másfelől, amíg az író – Bálint Péter elemzéseiben Márai Sándor, Somlyó György, Szentkuthy Miklós, valamint a vonzaskörükben tárgyalt francia szerzők sora – önmagát írja a naplójába, külső pozícióba helyezkedik, és önnét szemléli magát, úgy, mintha egy idegent vizsgálna, akit igyekszik megérteni, újrastrukturálni, újra felépíteni személyiségét, ez adja meg a naplóírás tétjének súlyát. A napló Bálint Péter értelmezésében el nem küldött levelek sorának is tekinthető, hiszen alapvető jellegzetessége a szakadatlan önközvetítés és a folytonosság, miközben a szerző közvetlenül szólítja meg és készletti reflexióra önmagát. A fel nem adott levél azonban végtére is levél, tehát írása egyfelől fegyvelmezi a szerzőt, a szétszórtságból egybefogottságot teremt, stilizál, és ez által valamennyit felad őszinteségéből. A napló minden intimitása ellenére bizonyos mértékben őszintétlen, igazságtartalma fölött minduntalan ott lebeg a szerepjátszás kényszere: „A napló, a legbizalmasabb is, mindig az emberiségnél készül, s ezért talán őszintébb, ha őszintén bevalljuk, hogy nem tudunk egészen őszintének lenni, írók, semmiféle írásunkban, leveleinkben és naplójegyzeteinkben sem. Egyébként, naplóíró, nem sokat tartok arról a magányos őszinteségről. Őrizd meg titkodat! – s írd titkosan és őszintén, címmel, szerkezettel, szándékkal, ahogy egyedül lehet és illik” – idézi erre vonatkozóan lábjegyzetben Márait⁴ Bálint Péter⁵. A Márai által említett „magányos őszinteség” meghatározás leválik a naplóírásról, mint az írói munka folytonosságának bizonyítékáról, ugyanis az őszinteség spontaneitást feltételez, a kontempláció már ráncba szedi a gondolatokat, ami Márai vagy bármely, mindenkori emigráns író esetében természetes védekező gesztus következményének is tekinthető, hiszen az önmegismerésre törvő önvizsgálat során tett átgondolatlan feljegyzés fegyvert adhatott az ellenség bármely táborának kezébe.

Bálint Péter a felhúzott sisakrostély híve, kitarulkozik mindenkori olvasója előtt, Somlyó Györggyel váltott levelezéséről írva⁶ nem szépít, nem hallgatja el azokat a részleteket sem, amelyekben a levelezőtárs rámutatott fiatalos hevületének és vérmérsékletének tulajdonított/tulajdonítható melléfogására – mert a levelezés csak ezekkel a részletekkel egyetemben lehet hiteles. Nem teljes: hiteles. Bálint Péter ugyanakkor olyan, mint a jó kopó: ha egyszer ráharapott valamire, azt nem engedi el – hajdani, első Mesterénél⁷ is a személyes megszólalás érdekli, a levélírás mellett az önélet/(rajz)írás terén is alaposan körbejárja. Ez a szívós összpontosítás viszont semmiféle szándékos mítoszalkotással nem rokon, csupán az önmeghatározás éberségével magyarázható.

A napló leplezett vagy leplezetlen őszintétlensége leginkább az áttételes olvasás során kerül előtérbe, amikor Bálint Péter Márai naplóján keresztül Gide művét olvassa, és azt vizsgálja, hogy miként olvasta azt Márai⁸. A kettős fókusz, stílszerűbben: a kettős megvilágítás előhívja a takarásban megbúvó részleteket, s a kiteljesedő, részletgazdag képet újra végigpásztázva a szerző olyan megállapításokig jut, amelyek e megvilágítási csalfintáság nélkül fel sem merülnének. Ezekben az ítéletekben érhető tetten Bálint Péternek a regényeiből már jól ismert morális érzékenysége, a dolgok színéről és fonákjáról is tájékozódni kívánó analitikus készsége, a véleménymondás gerinces vállala-

3 Regénybeli egyik alteregója az „elvetélt piktor”, aki képzőművészeti ösztönét a szavak delejezte irodalmi alkotásba fordította át. Ennek mintegy elméleti megerősítéséül mostani tanulmánykötetében kiemelt terjedelemben foglalkozik a vizuális művészetekkel.

4 Márai: *Ég és föld*. Révai, Bp., 1942. 102.

5 *Márai idegenségtudata (utazás és idegenség a Naplók tükrében)*. In: *Csillagfény és homály közt*, 17.

6 *Egy barátság története levelekben (emlékeim Somlyó Györgyről)*.

7 A második Szentkuthy, a harmadik Kass János... igyekszik elhitetni a gyanútlan olvasóval a szerző, noha lényegtelen, vannak Mesterek, és vannak Tanítványok, egyik se választja a másikat, egyszerre csak találkoznak valami végtelen párhuzamban, ahol a sorszám fogalma nem létezik.

8 Márai tükrében: *André Gide (naplóolvasatok)*.

lása. Naplőbejegyzések közt bókászva az irodalomtörténet-írás homályos zugaiba is bevilágít, még ha ott olyasmire is bukkan, amiről akár az is kiderülhet, hogy korábban szándékosan zárták el a fény elől. A szándékosan gerjesztett homály mögül nyomozása során világosan kitetszik az ideológiai és kanonizációs beidegződések és kötöttségek alól felszabadult, önbecsüléssel felvértezett kritikus-irodalomtörténész-szépíró hangtése.

A beszédmód felfedése külön szempontja Bálint Péter vizsgálódásainak, ugyanis kíváncsian nyomoz a művekben a „mesélő hangvétel” megképződési alakzatai után, például Szabó Lőrinc gyermek-írájának elemzése során, amiben magától értetődő módon utal az „elmesélés” napló- és levélíráshoz hasonlító technikájára, ugyanígy Somlyó Györgynél, annak mesterénél, Füst Milánánál, majd Benedek Eleknel, az utóbbtól is természetesen önéletrajzi ihletésű regényt olvas. Az már természetesen konst-rukció, hogy Kass Jánosról azért igyekszik minél bensőségesebb, intim és ölelő mondatokban vallani, mert a grafikusnak éppoly természetű napi foglalatosság a vázlatok készítése, mint írónak a napló-írás, viszont ez is benne van a képben, akárcsak a történetmondás, amit a grafikus felkészüléséről, vázlatozásáról, motívumainak letisztulása nyomán a műg vezet.

A Somlyó György önéletírásaival foglalkozó fejezet („Kibeszélés az önéletrajz-írás maskarája alól”) az önéletrajz-írás műfaját körbejáró tanulmány előkészületének is tekinthető. Az önéletrajz – írja erre vonatkozóan Bálint Péter – felettébb megbízhatatlan, ennél fogva gyanús műfaj, hiszen az önéletrajzíró felejtésével is számolni kell, lehet, hogy üdvösebb az „emlékhorgászat”-ként megnevezett műfajban gondolkodni, mint önéletírásban. Ráadásul itt van a szemérmes kihagyás, a megszépítés szándéka, ami ugyancsak egyes dolgok elhallgatását vagy esztétikai szándéktól vezérelt átírását jelentheti, vagyis az őszinteség hiányában hitelét veszti az egész írásmű. Ám, hogy végtére is lehet hiteles önéletrajzot írni, vagy bár hitelességre törekvőt, már Oscar Wilde is leszögezte: „egyetlen művelt formája az önéletrajznak [amely] az ember életének nem eseményeivel, hanem gondolataival foglalkozik, nem az élet külső eseményeivel, tettekkel, körülményekkel, hanem az elme szellemi részével, hangulatokkal, szenvedélyekkel, képzelettel”⁹. Az *Önmagam életét, mint egy könyvet írni* című, reflexiók az önéletírásról alcímű fejezet végtére nem terebélyesedik tanulmányá, hanem az önéletírás módszerével azokról a késztetésekről és kétségekről számol be, amelyek Bálint Pétert első regényének, illetve első történelmi regényének írása során kísértették. A könyv következő fejezetében¹⁰ pedig – logikus szerkezetbe illeszkedve – azt tárja olvasója elé, hogy miként bújt regényírás közben Csokonai szerepébe. Talán mondanom sem kell, hogy ez a szerzőt Csokonai rolléjában megjelenítő regény is „naplőszerű mű”, akárcsak a keletkezéstörténete fölött tépelődő konfesszió. Meg hát az sem utolsó szempont, hogy Bálint Péter is a cívisváros szülötte, akár Csokonai, és hozzá hasonlóan ambivalens viszonyban áll a várossal. Miként Gulyás Pál, úgyszintén debreceni költő is a vonzás és taszítás kettősségében élte versé a városhoz tartozásának élményét. Gulyás Pál kapcsán, akit szenvedélyesen érdekelt a Sziget-mozgalom mítoszkatatási törekvése, maga is a gondolkodás ősforrása után nyomozott a mítoszokban, csak hát a görögök elébe helyezte a *Kalevalát*, Bálint Péter használja a „sziget-Debrecen”¹¹ kifejezést, a sziget-létnek „az Alföld fővárosára”, „a kálomista Rómára” fókuszálását, ami ebben az esetben nem az elkülönülő, termékeny magányt kereső egyénre, a kívülállóra utal, hanem az egész város sajátos szellemi kívülállóságát jelenti, amelynek roppant fundamentuma a református kollégiumhoz köthető írók és tudósok, meg a tanulmánykötetben kiemelt Csokonai, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc, Gulyás Pál, Kiss Tamás életműve, bár ő jövevénynek számított a cívisek között, a városban, amit Gulyás Istentől elhagyatott, elvadult porfészekként is aposztrófált ugyan, ám miként a költészetét elemző Bálint Péter kimutatta: „Gulyás Pál számára Debrecen nem elsősorban a szomorúság, a maradandóság, a civisség, a fájdalom, a bezártság létvalósága; sokkal inkább egy olyan ókút, amelyben megmerítkezik, megmosakszik feltöltekeznek, az én magára eszmél; amelyikből Csokonaitól a kálvinista Isten-szemléletig, a magyarságtudattól a függetlenség eszményéig, a nyelvápolástól a komoly művelődéskényszerig mindent magába fogad és átszűr magamagán”¹². Neki van igaza, nem a városról pamfletként szóló költeményeknek: Földi János, Fazekas Mihály, Diószegi Sámuel debreceni „fűvész” költők gondolatiságának továbbvívójeként ugyanis Gulyás Pál ferde szemmel nézte környezetének kulturális közönyét és konzervativizmusának renyhességét, ám miután Babits Mihály legbelsőbb

9 Idézi Bálint Péter, 242.

10 *Miért is lettem Csokonai? (tűnődések egy regényes életrajz születéséről).*

11 Gulyás Pál *Üzenetek a sziget-Debrecenből* versének címéből kiemelve.

12 A „hádészi tanár” (Gulyás Pál költői labirintusa). In. *Csillagfény és homály közt*, 67.

érzéseiben dehesztálta a felkészültsége, érdeklődése, ismeretei és talentuma ismeretében Babits mellé állni kívánó költőt, az nekiállt kidolgozni a budapesti nyugatos modernista világképpel szembe állítható keleti, tradicionalista „sziget-lét” elméleti fundamentumát, aminek természetesen Debrecen volt a kizárólagos fókusz. Vélhetően ez az el/visszaautasítás tette „igazi” debrecenivé. A tanulmányíró a köztudatból szinte teljesen kikopott¹³ Gulyást Pált karakterjegyei alapján – „a poeta doctusnak titulált kortárs költők körében is feltűnő tudatos felkészültsége, aprólékosságba menő pontosságigénye, az antik mitológián át a kelet-európai folklórig, a Csokonaitól stafétabotként átvett természetszemlélettelől a jungi kollektív tudattartalmak vizsgálatáig”¹⁴ – Weöres Sándor mellé helyezi. Gulyás költészetének szakmai megítélése kapcsán finom párhuzammal a képbe vonja az ugyancsak debreceni Szabó Magdát, aki ugyanúgy félreértelmezte Gulyás Pál művét és költői alkatát, miként a maga idejében Kazinczy Csokonaiét. Az olvasói ízlés és elváráshorizont természetesen változik, módosul, alakul, ám igaza lehet Szántó F. Istvánnak, amikor arról ír, hogy bizonyos szövegeknek nincs szükségük olvasóra, hanem az olvasónak van szüksége ezekre a szövegekre, ugyanis idő- és értékállóságuk vitathatatlan. Ám az is igaz, hogy az ilyen szövegek, könyvek is méltánytalan feledésre ítéltetnek. Bálint Péter nem is állja meg, hogy Gulyás Pállal foglalkozó tanulmányában ne szóljon az értékrendszer módosulásáról, az értékviszonyok átrendeződéséről, amikor Tóth Árpád életművére utalva a következőket írja: „... az egészen kiválóak életműve is kerülhet hátrébb a könyvespolcon, csöndesen porosodhat anélkül, hogy rá-rányitnának az érdeklődő kezek”¹⁵.

Miként Gyulai Pálnak, Komor Andrásnak se jutott hely a tankönyvekben, „az idegen talajba plántált zsidó problémáját” taglaló regénye a kívülállás és asszimiláció, „a tradíciótagadás hagyománya” gondolatkörének vizsgálata révén került Bálint Péter érdeklődésének körébe. A regényt olvasva, és más regényekkel összeolvasva a menekülés-mitosz megteremtésére figyel, valamint a munka-mitoszra, amit közösnek tart a zsidók és a protestánsok létszemléletében, és amit Jean-Richard Bloch: ...és Társa című regényéhez kapcsolódva így ír le: „mindkét felekezetre egyaránt jellemző: a tehetség kibontakoztatásán és a kitartó szorgalmon alapuló megkapaszkodás – és bizonyítási vágy, az összetartás és áldozatvállalás, a puritán életvitel, és az ösök törekvéseinek folytatása, mely a nagyon is profán munka-mitosznak a szegletkövei, s ha a két tábor nem is borul egymás nyakába, az üldöztetés és kirekesztés emlékezete, az ösök hitéhez és szellemi örökségéhez ragaszkodás kölcsönös tiszteletet ébreszt bennük egymás iránt”¹⁶, ám Komor: Fischmann S. utódai regénye nyomán ezt „hazai pályán” nyomban cáfolja: „S ne áltassuk magunkat, a gazdasági konszolidációt megteremtő, a revizionista politikát ébren tartó, s a zsidótörvényeket hozó politikai elit bázisa éppen a protestáns hitvallású közép- arisztokrácia és úri középosztály, mely a Regnum Marianumban éppúgy feledni iparkodik másodrangúságát és egykoron vallott 'rebellis' nézetét: a semper reformárit, mint a kikeresztelkedett zsidók a sábeszdeklit.”¹⁷

Szentkuthy Miklós kapcsán, akit „a magyar irodalom megvesztegethetetlen, méltánytalan tülekedésben és hatalmasságokhoz törleszkedésben soha részt nem vevő figurája”-ként aposztrofál, egy újabb, korábban nem tárgyalt, vallomásos műfajra, az interjúra is kiterjeszti érdeklődését, amit ugyanolyan elmélyültséggel boncol, mint a levél-, napló- és önéletírást, s vélhetően hamarosan a dedikáció kispikái műfaja is az előbbieket mellé kerül, hiszen mintegy kétezer Szentkuthy-dedikáció áll ehhez rendelkezésére az Örök közelség, ezer emlék kötetben¹⁸, s Bálint Péter ezt aligha hagyja majd ki. Hiszen a dedikáció is kétszemélyes aktus, akárcsak a levélírás, a naplóírás (ahol a mindenkori olvasó a beszélgetőtárs), az interjú. A dedikáló a könyvét (írását) olvasót szólítja meg, s akár kedvcsináló sorokat ró a lapra, akár udvariassági gesztust rögzít, akár személyre szóló üzenetet küld általa, önmagát írja ki. Szentkuthy ajánlásai sokkal bonyolultabb képlet szerint működnek, leginkább az ajándékozás, a dedikálás pillanatát dramatizálják, mintha a szerző a lehető legtovább el szeretné nyújtani az ajándékozás áldott

13 Pedig Pomogáts Béla a költő születésének századik évfordulójára írt tanulmányában Gulyás Pált Csokonai és Juhász Ferenc közti, századokon átívelő kapocsként jellemzi. In. *A kert és a mítosz (Motívumok Gulyás Pál költészetében)*. Alföld. 1999/szeptember.

14 I. m. 65.

15 I. m. 60.

16 *Gyűlöletből vagy szeretetből (töprengések Komor András: Fischmann S. utódai regényéről)*. In. *Csillagfény és homály közt*, 109.

17 I. m. 110.

18 *Örök közelség, ezer emlék. Szentkuthy Miklós válogatott dedikációi*. Szerkesztette és a bevezetőt írta: Tompa Mária. Hamvas Intézet, Budapest, 2007, 236 o., 3400 Ft.

pillanatát, s ennél fogva a dedikációi hemzsegnek a teatralitástól, az iróniától, a humortól, az udvarlástól, a nagyítástól és megalázkodástól, vallomástól és őszintétlenségtől, képszerűségtől, dramatisztól, ráadásul vizuális képüket a jellegzetes kézírás mellett a kiemelések sokasága és sokfélesége gazdagítja – inycsiklandó csemege lesz Bálint Péter asztalán.

Bálint Péter kíméletlen ítéző, akinek voltaképpen nem az irodalom mai állapotával van gondja, hanem inkább mindazzal, ami az irodalom körött történt és történik, ami részben magyarázatul is szolgálhat arra, hogy miért foglalkozik egyre többet a vizuális kifejezőmódokkal. Egyike azon keveseknek, akik ugyan látják önmaguk Don Quijote-i figuráját, konokul érvelnek érték és erkölcs mellett, nem hagyják maguk mellett elrohanni sem a világot, sem az irodalmat. Egy a búsképű lovagok szét-szórt csapatából vagy a magányos partizánok közül, aki hittel és morállal, magas szakmai, nyelvi, esztétikai felkészültséggel és ugyanilyen elvárásokkal fordul az irodalom kérdései felé, folyton szem előtt tartva, hogy miközben életről és irodalomról beszél, önmagáról is beszél, is ez adja beszédmódjának megkerülhetetlen tétjét: *„Nem is ezt az ágostoni »kántálást« és claudeli kenetteljességet hiányoljuk irodalmunkból, amikor a vallomások hiányáról beszélünk, hanem azt a kérlelhetetlen őszinteséget, öncenzúrát nem ismerő írói bátorságot, mely nem merül ki a szerecsenmosdatásban vagy magamentegőzésben, másokkal folytatott iszabirkózásban vagy a fárasztó önostorozásban, nem akar követ vetni nálánál nagyobbra, de nem is mond le a tájékozódás és ítéletmondás belső igényéről. Szembesít, s nem port hint mások szemébe; lecsupaszít, de nem kéjeleg a pórség látványában; kimond, ellenben sosem leli örömét a közönséges kifejezésében. Nem viseli el a sandaságot, kétértelműséget, sikamlósságot és cinikusságot, mert megmételjezi a lelket.”*¹⁹

Bálint Péter tanulmányainak alanyaiban a *„tudatos munkával szerzett, zavarba ejtő és állandóan hadra fogott”* műveltséget tartja nagyra, ami viszont nem az ismeretek szípkázó tűzijátékában vagy az intellektus gőgös kultuszában vetül ki a vizsgált szerzők műveiből, hanem ellenkezőleg, a szerzők ezzel a roppant műveltséggel felvértezve alázattal hajolnak le az élet legjelentéktelenebbnek tűnő jelenségeihez, és megértési szándékukat a goethei világegyész szintjén rendszerezik.

Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2007

19 Márai tükrében: *André Gide (naplóolvasatok)*. In. *Csillagfény és homály közt*, 32.